

INTELLEKTUAL RIVOJLANISHIDA NUQSONI BO'LGAN BOLALARDA INKLYUZIV TA'LIM SAMARADORLIGI

Anvarova Dilfuza Akramjanova

*Nizomiy nomidagi O'zbekiston Milliy Pedagogika Universiteti
"Oligofrenopedagogika" kafedrasida o'qituvchisi*

Yaxshiboyeva Dildora Choriyevna

*Nizomiy nomidagi O'zbekiston Milliy Pedagogika Universiteti,
"Oligofrenopedagogika" yo'nalishi 2-bosqich talabasi*

Annotatsiya: Ushbu maqolada intellektual rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalar uchun inklyuziv ta'limning ahamiyati, uning samaradorligini ta'minlovchi omillar hamda amaliyotdagi muammolar tahlil qilinadi. Shuningdek, inklyuziv muhitda ta'lim olishning ijtimoiy va psixologik foydalari yoritib beriladi.

Kalit so'zlar: inklyuziv ta'lim, intellektual nuqson, maxsus ehtiyojli bolalar, integratsiya, pedagogik yondashuv.

ЭФФЕКТИВНОСТЬ ИНКЛЮЗИВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ У ДЕТЕЙ С НАРУШЕНИЯМИ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ

Аннотация: В данной статье анализируется значение инклюзивного образования для детей с интеллектуальными нарушениями, а также факторы, обеспечивающие его эффективность, и проблемы, возникающие в практике. Кроме того, освещаются социальные и психологические преимущества обучения в инклюзивной среде.

Ключевые слова: инклюзивное образование, интеллектуальные нарушения, дети с особыми потребностями, интеграция, педагогический подход.

THE EFFECTIVENESS OF INCLUSIVE EDUCATION FOR CHILDREN WITH INTELLECTUAL DISABILITIES

Annotation: This article examines the importance of inclusive education for children with intellectual disabilities, as well as the factors that ensure its effectiveness and the challenges faced in practice. It also highlights the social and psychological benefits of learning in an inclusive environment.

Keywords: inclusive education, intellectual disability, children with special needs, integration, pedagogical approach.

Inklyuziv ta'lim – bu barcha bolalarning, jumladan nogironligi bo'lgan, ehtiyojlari turlicha bo'lgan bolalarning ham umumiy ta'lim tizimida teng huquqli

ta'lim olishini ta'minlovchi yondashuvdir. Ya'ni, inklyuziv ta'limda har bir bola maxsus maktabga ajratilmasdan, oddiy maktabda o'qish imkoniga ega bo'ladi. Maktab va o'qituvchilar esa shunday sharoit yaratishga harakat qiladilarki, har bir bola o'z qobiliyati va ehtiyojiga mos ravishda ta'lim ola olsin. Qisqacha aytganda, inklyuziv ta'limning asosiy g'oyasi: Hech kim ta'limdan chetda qolmasin. Har bir bola jamiyatning faol a'zosi bo'lish imkoniga ega bo'lsin. Inklyuziv ta'limning asosiy tamoyillari:

1. Barcha bolalarning teng huquqliligi;
2. Farqlarga hurmat bilan munosabatda bo'lish;
3. Ta'lim muhitini bolalar ehtiyojlariga moslashtirish;
4. Ota-ona, o'qituvchi va jamiyat hamkorligi;
5. Har bir bolaning salohiyatini ochib berish

Bolalarni inklyuziv maktabga qabul qilish uchun ota-onalar yoki ularning o'rnini bosuvchi shaxslar yashash joyidagi hududiy maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi huzurida tashkil etilgan Psixologik-tibbiy-pedagogik komissiyaga murojaat qiladi. Bolalar inklyuziv maktabga Psixologik-tibbiy-pedagogik komissiya xulosasiga asosan ota-onalar yoki ularning o'rnini bosuvchi shaxslar roziligi bilan o'quv yili davomida qabul qilinadi. Inklyuziv maktablarga boshqa viloyat hududidan kelayotgan bolalar maktab joylashgan hududning psixologik-tibbiy-pedagogik komissiyasi yo'llanmasiga asosan qabul qilinadi.

Bolani inklyuziv maktabga joylashtirish uchun quyidagi hujjatlar talab etiladi:

- 1) ota-onalari yoki ularning o'rnini bosuvchi shaxslarning arizasi;
- 2) psixologik-tibbiy-pedagogik komissiyasi xulosasi;
- 3) tug'ilganlik to'g'risidagi guvohnomaning nusxasi;
- 4) ta'lim olganligi to'g'risidagi hujjatlar (ta'lim muassasalarida o'qiyotgan bolalar uchun);
- 5) o'qish joyidan ta'limning muddati, o'quv fanlarini o'zlashtirishi va xulq-atvori, o'quvchiga yakka tartibda ko'mak berish borasida amalga oshirilgan chora-tadbirlarning batafsil tahlili aks ettirilgan ma'lumotnoma va tavsifnoma (ta'lim muassasalarida o'qiyotgan bolalar uchun);
- 6) o'quvchining yashash joyidagi shifoxona bosh vrachi tomonidan imzolangan, uning rivojlanishi tarixidan mufassal (to'liq) ko'chirma.

Inklyuziv maktablarga eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalar (eshitish qobiliyatining yo'qotilishi 60 Db gacha bo'lgan rivojlanishida qo'shimcha buzilishlar bo'lmagan bolalar);

ko'rishda nuqsoni bo'lgan bolalar (ko'rish qobiliyatining buzilishi 0,1 gacha bo'lgan rivojlanishida qo'shimcha buzilishlar bo'lmagan bolalar);

somatik kasalliklar (psixofizik va nutqning rivojlanish darajasi yoshiga mos keladigan bolalar);

nutqida og'ir nuqsonlar bo'lgan bolalar (intellektual rivojlanishning saqlanib qolingani bolalar, alaliya, dislaliya, afaziya, rinolaliya, dizartriya, psixik-nutqiy rivojlanishdagi sustlik, duduqlanish);

tayanch-harakat apparatida nuqsoni bo'lgan bolalar (bolalar serebral falaji, skolioz, poliomielit, miopatiya, osteomielit, amputatsiya, bo'y o'sishining yetishmovchiligi – pakanalik);

aqliy rivojlanishi saqlangan holdagi tayanch-harakat tizimidagi buzilishi bo'lgan bolalar; aqliy rivojlanishi saqlangan yoki ruhiy rivojlanishda orqada qolgan bolalar (o'zi harakat qila oladigan yoki qo'shimcha moslamalar va nogironlik aravachasida harakatlana oladigan bolalar serebral falaji);

intellektual rivojlanishning potensial buzilmagan imkoniyatlari bilan ruhiy rivojlanishda orqada qolgan bolalar; xulq-atvor va ruhiyatning qo'pol buzilishlarisiz autistik spektri buzilgan bolalar; intellektual rivojlanishi saqlanib qolingani, tutqanoq holatida bo'lgan bolalar (agar bola antikonvulsant dorisini qabul qilganda, tutqanoq 1 oyda 1 martadan oshmagan paytda)

Inklyuziv ta'lim bolani jamiyatga kiritadi, u do'stlar orttiradi, muloqot qilish va o'zini jamiyatda foydali a'zo sifatida his qilish imkoniga ega bo'ladi. Bu uning shaxsiy rivojlanishi uchun muhim psixologik omildir. 4. Inklyuziv ta'limning asosiy maqsadlari

1. Barcha bolalar uchun teng ta'lim imkoniyatini yaratish;
2. Rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalarni jamiyatga moslashtirish;
3. Bolaning shaxsiy va ijtimoiy qobiliyatlarini rivojlantirish;
4. Bolani ijtimoiy hayotda faol ishtirokchiga aylantirish.

Rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalarni inklyuziv ta'limga yo'naltirishda pedagogik va psixologik yondashuvlar bir-biri bilan chambarchas bog'liq. Pedagoglar bolaga bilim berish bilan birga uning ruhiy holatini ham qo'llab-quvvatlashi zarur. Shunday sharoitdagina inklyuziv ta'lim samarali bo'ladi va har bir bola o'z salohiyatini to'liq ro'yobga chiqara oladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Shomaxmudova R.Sh. Maxsus va inklyuziv ta'lim, uslubiy qo'llanma. Toshkent 2011y.
2. Shomaxmudova R.Sh. "Maxsus va inklyuziv ta'lim: Xalqaro va milliy tajribalar" – Toshkent, 2011. yil.
3. Ачилова С.Ж. Фонетические и фонематические нарушения и их коррекция у детей со стертой дизартрией. Европейский журнал исследований и размышлений в области педагогических наук. 2020 г.

https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=fXrqqWoAAAAAJ&citation_for_view=fXrqqWoAAAAAJ:u5HHmVD_uO8C

4. Ачилова С.Ж. Особенности логопедической работы при дизартрии в специализированных дошкольных учреждениях. International scientific review. 88-91, 2020 г.

https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=fXrqqWoAAAAAJ&citation_for_view=fXrqqWoAAAAAJ:d1gkVwhDpl0C

5. Ачилова С.Ж. Корректирующая роль развития фонематического слуха у слабослышащих детей с нарушениями слуха. WEB OF SCIENTIST: МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ ЖУРНАЛ. 529-535, 2022 г.